

„Monitor ASEAN” omawia i komentuje najważniejsze wydarzenia związane z aktualną sytuacją polityczną, gospodarczą i społeczną w państwach Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej, ze szczególnym naciskiem na działania Chin w regionie.

MGR MATEUSZ CHATYS

OŚRODEK SPRAW AZJATYCKICH
UNIwersytet ŁÓDZKI

MONITOR ASEAN

MARZEC 2022

BIRMAŃSKA JUNTA OPIERA SIĘ KONSENSUSOWI ASEAN

Długo oczekiwana wizyta specjalnego wysłannika ASEAN w Birmie nie przyniosła spektakularnych rezultatów. Natomiast postawa junty świadczy, że trudno będzie wdrożyć konsensus opracowany przez ASEAN. Chiny kontynuują swoją asertywną politykę na Morzu Południowochińskim, co było szczególnie widoczne w pobliżu płycizny Scarborough. Natomiast Stany Zjednoczone napotkały trudności w zorganizowaniu specjalnego szczytu USA-ASEAN. Mimo kryzysowej sytuacji w Europie, Waszyngton pokazał swoje zaangażowanie w Azji Południowo-Wschodniej na przykładzie rekordowo dużych manewrów Balikatan z Filipinami jak i podróżą doradcy Departamentu Stanu USA do regionu.

I. STOSUNKI WEWNĄTRZ ASEAN

3 marca: Kambodża utrzymuje neutralne stanowisko w sprawie wojny na Ukrainie. Premier Hun Sen stwierdził, że nie popiera jakichkolwiek aktów agresji jednego państwa na drugie. Jego zdaniem tylko pokojowe negocjacje doprowadzą do rozwiązania konfliktu, dlatego Kambodża nie będzie się opowiadała po którejkolwiek ze stron. Stwierdził również, że wsparcie udzielane Ukrainie przez niektóre europejskie państwa w postaci personelu, broni i środków finansowych przyczynia się do przedłużania konfliktu. Dlatego nie jest to wojna pomiędzy Rosją i Ukrainą, a Rosją i Europą. Premier Kambodży wezwał do maksymalnej wstrzeźliwości wszystkie zaangażowane strony konfliktu i podkreślił, że są to jego osobiste opinie, a nie stanowisko w ramach prezydencji w ASEAN.

3 marca: dwa państwa ASEAN wstrzymały się od głosu w głosowaniu nad rezolucją ONZ potępiającą Rosję za inwazję na Ukrainę. W głosowaniu podczas nadzwyczajnej sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ nad rezolucją potępiającą rosyjską agresję na Ukrainę wzięło udział łącznie 181 państw, z czego 141 z nich poparło rezolucję, tylko pięć głosowało przeciw (w tym Chiny), natomiast 35 państw wstrzymało się od głosu. W ostatniej grupie znalazły się Laos i Wietnam. Pozostałe państw członkowskie ASEAN udzieliły swojego poparcia rezolucji.

3 marca: Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej pod przewodnictwem Kambodży wydało drugie oświadczenia w sprawie

sytuacji na Ukrainie. Do wydania pierwszego oświadczenia przez ASEAN doszło 26 lutego. Tym razem największy nacisk położono na eskalację sytuacji oraz pogorszenie się warunków humanitarnych na Ukrainie w związku z kontynuacją wrogich działań militarnych. Stowarzyszenie wezwało do natychmiastowego zawieszenia broni oraz kontynuowania dialogu politycznego, umożliwiając tym samym pokojowe rozwiązanie obecnego kryzysu.

5 marca: Singapur nałożył sankcje na Rosję w odpowiedzi na wydarzenia na Ukrainie. Ministerstwo spraw zagranicznych Singapuru wydało oświadczenie z informacją o nałożeniu sankcji na Rosję, spowodowanych „niebezpiecznym precedensem” na Ukrainie. Sankcjami zostały objęte cztery rosyjskie banki, oprócz tego wprowadzono embargo na eksport elektroniki, komputerów i sprzętu wojskowego do Rosji. Singapur opowiedział się przeciwko rosyjskiej inwazji w najbardziej stanowczy sposób spośród wszystkich państw członkowskich ASEAN.

17 marca: Filipiny utrzymują swoją neutralną pozycję w sprawie konfliktu na Ukrainie. Prezydent Rodrigo Duterte w swoim przemówieniu podkreślił, że nie chce się angażować w rosyjską inwazję na Ukrainę i podtrzymuje swoje stanowisko o zachowaniu neutralności. Wyraził jednocześnie swoje obawy odnośnie eskalacji sporu, który może się przerodzić w konflikt nuklearny. Prezydent Duterte wyraził także ubolewanie nad sytuacją, w której znalazł się Władimir Putin, ponieważ uważał go za przyjaciela. Niemniej przyznał, że Putin jest obecnie „samobójczym” liderem.

23 marca: specjalny wysłannik ASEAN przeprowadził dwudniową wizytę w Birmie. Minister spraw zagranicznych Kambodży, Prak Sokhonn, podczas swojej wizyty w Birmie wezwał juntę do ograniczenia militarnej ofensywy w kraju. Specjalny wysłannik był świadkiem uwolnienia części więźniów politycznych, w tym australijskiego ekonomisty. Podczas rozmowy z przywódcą kraju, generałem Min Aung Hlaingiem, usłyszał, że rząd rozważy udzielenie zgody na rozmowę z byłą radczynią stanu, Aung San Suu Kyi, w przyszłości. Prak Sokhonn oświadczył, że rozumie krytykę jego wizyty w kontekście legitymizacji rządów junty, ale podkreślił, że wizyta jest krokiem w kierunku rozwiązania kryzysu wewnętrznego w Birmie. Przyznał również, iż sytuacja jest na tyle skomplikowana, że jej rozwiązanie nie będzie możliwe w ciągu jednego roku prezydentury Kambodży w ASEAN. Specjalny wysłannik został skrytykowany przez birmańską opozycję, ponieważ zdecydowana większość jego spotkań odbyła się z przedstawicielami junty, odpowiedzialnej za przeprowadzenie zamachu stanu w kraju.

23 marca: Singapur i Malezja pracują nad całkowitym przywróceniem podróży pomiędzy państwami. Kwestia była przedmiotem rozmowy ministrów zdrowia obu państw, których zdaniem sytuacja epidemiologiczna stabilizuje się

do tego stopnia, że można rozpocząć planowanie pełnego wznowienia podróży lądowych i powietrznych dla osób w pełni zaszczepionych. Maleszja już podjęła decyzję o otwarciu swoich granic dla wszystkich zaszczepionych osób od 1 kwietnia bieżącego roku.

27 marca: przywódca birmańskiej junty nie będzie rozmawiał z opozycją polityczną w kraju, którą uważa za terrorystów. Podczas wystąpienia z okazji obchodów Dnia sił zbrojnych, lider junty generał Min Aung Hlaing zapowiedział, że nie przystąpi do rozmów z „terrorystyczną” opozycją. Należy zwrócić uwagę, że rozpoczęcie negocjacji pomiędzy wszystkimi zaangażowanymi stronami jest warunkiem przyjętego przez ASEAN pięciopunktowego konsensusu w kwietniu ubiegłego roku. Przywódca junty zapowiedział całkowitą likwidację opozycyjnych grup terrorystycznych, które przyczyniły się do śmierci cywilów. Rząd jedności narodowej Birmy zapowiedział walkę z juntą i obalenie wojskowego rządu. Od czasu zamachu stanu z lutego 2021 roku zginęło ponad 1700 osób, a 13 tys. zostało aresztowanych.

31 marca: Brunei może dołączyć do Trójstronnego Porozumienia o Współpracy. Minister obrony Maleszji, Hishammuddin Hussein, poinformował o rozmowie ze swoim odpowiednikiem z Brunei na marginesie Konferencji Bezpieczeństwa Narodowego Azji (National Security Conference Asia, NATSEC), podczas której poruszono temat przystąpienia Brunei do Trójstronnego Porozumienia o Współpracy (Trilateral Cooperative Agreement, TCA) zainicjowanego w 2017 roku, którego celem jest zwalczanie działalności organizacji terrorystycznych. Do tej pory w skład formatu wchodziły Maleszja, Indonezja i Filipiny, które od 2018 roku prowadzą wspólne operacje głównie w domenie morskiej na Morzach Sulu i Sulawesii, ale również realizują zadania w obszarach powietrznych i lądowych. Minister obrony Maleszji ogłosił również propozycję utworzenia nowego formatu składającego się z czterech państw - Quarter Cooperative Arrangements. Maleszja wspólnie z Indonezją, Singapurem i Tajlandią miałyby się zająć zapewnieniem bezpieczeństwa w Cieśninie Malakka, poprzez realizację wspólnego patrolu.

KOMENTARZ

Mimo kryzysowej sytuacji na Ukrainie, z perspektywy ASEAN zdecydowanie istotniejszym wydarzeniem była pierwsza wizyta w Birmie kambodżańskiego wicepremiera i ministra spraw zagranicznych, Prak Sokhonna, który sprawuje również funkcję specjalnego wysłannika ASEAN. Ponad rok od czasu zamachu stanu w Birmie, sytuacja wewnętrzna w tym kraju wciąż jest daleka od stabilnej, co budzi duży niepokój pozostałych

państw członkowskich ASEAN. Głównie za sprawą braku wyraźnych postępów w sprawie implementacji pięciopunktowego konsensusu opracowanego przez stowarzyszenie dwa miesiące po zamachu. Podróż specjalnego wysłannika miała przynieść długo oczekiwany postęp, ale wszystko wskazuje na to, że nie udało się zrealizować założonych celów.

Prak Sokhonna musiał sprostać wysokim oczekiwaniom ze strony pozostałych państw regionu, co było widoczne w oświadczeniu ze spotkania ministrów spraw zagranicznych, do którego doszło w lutym bieżącego roku. Priorytetem było skłonienie birmańskiej junty do wdrożenia pięciopunktowego konsensusu, zakładającego między innymi zaangażowanie wszystkich stron sporu w negocjacje. Na specjalnym wysłanniku spoczywała również odpowiedzialność za odbudowę wizerunku Kambodży w ramach prezydencji w stowarzyszeniu, nadszarpniętego styczniową wizytą premiera Hun Sena w Birmie, która została odebrana jako próba legitymizacji władzy wojskowego rządu.

Wszystko wskazuje na to, że rząd Kambodży nie wyznaczył sobie ambitnych celów do realizacji w ramach wizyty specjalnego wysłannika w Birmie, o czym może świadczyć oświadczenie wydane kilka dni przed podróżą. Była mowa o stworzeniu sprzyjających warunków prowadzących do zaprzestania przemocy, umożliwienia dystrybucji pomocy humanitarnej oraz zachęcania do dialogu politycznego między wszystkimi zainteresowanymi stronami. Warto również zwrócić uwagę, że nie przedstawiono juncie żadnych warunków wstępnych przed realizacją wizyty. Na przykład umożliwienia dostępu do przedstawicieli opozycji – Rządu jedności narodowej Birmy (National Unity Government, NUG) czy Siły Obrony Ludowej (People's Defense Forces, PDF). Stanowiło to odzwierciedlenie preferencji części członków ASEAN, w tym Kambodży, reprezentujące wyjątkowo łagodne i niekonfrontacyjne podejście, charakterystyczne dla sposobu działania stowarzyszenia.

Spotkanie specjalnego wysłannika z byłą radczynią stanu, Aung San Suu Kyi, oraz byłym prezydentem, U Win Myintem, zostały wykluczone z uwagi toczące się wobec nich postępowania karne. Wysłannik miał się spotkać z żoną byłego prezydenta U Htin Kyawa - Daw Su Su Lwin, członkinią centralnego komitetu wykonawczego Narodowej Ligi na rzecz Demokracji, ale ostatecznie odrzuciła propozycję spotkania powołując się na kwestie zdrowotne. Bardziej jest jednak prawdopodobne, że chciała w ten sposób uniknąć wywołania napięć w obozie opozycji politycznej.

Pobył Prak Sokhonna zakończył się zawarciem porozumienia dotyczącego zwołania spotkania konsultacyjnego w sprawie pomocy humanitarnej dla Birmy z udziałem wszystkich wyspecjalizowanych agencji ONZ i krajowych przedstawicieli. Wstępnie ustalono, że do spotkania miałyby dojść w kwietniu.

Ponadto przeprowadzono dyskusje na temat utworzenia korytarza humanitarnego, który umożliwiłby szybkie i skuteczne dostarczanie pomocy najbardziej potrzebującym. Nie udało się jednak wypracować konsensusu w sprawie zaproponowanego przez Hun Sena na początku roku trójstronnego komitetu mediacyjnego (ASEAN Troika), który miał się składać z przedstawicieli z trzech państw ASEAN. Byłego, obecnego i przyszłego państwa sprawującego prezydencję w stowarzyszeniu. Na chwilę obecną taki komitet składałby się z wysłanników z Brunei, Kambodży oraz Indonezji. Junta nie poparła również inicjatywy, zaproponowanej pierwszy raz przez Brunei w ubiegłym roku, „Przyjaciele Birmy (Friends of Myanmar)” polegającej na pozyskaniu wsparcia humanitarnego od społeczności międzynarodowej.

Skutki wizyty nie są imponujące, zwłaszcza jeżeli weźmiemy pod uwagę skalę przemocy. Do tej pory zginęło już ponad 1700 osób, a 13 tys. zostało aresztowanych. Dodatkowo ONZ donosi, iż niemal połowa populacji Birmy żyje obecnie poniżej poziomu ubóstwa, a systemy opieki zdrowotnej oraz edukacji uległy zapaści. Czas nie działa na korzyść ASEAN, na którym spoczywa coraz większa presja społeczności międzynarodowej. Stawką jest zachowanie „centralnej” roli w regionie, co niejednokrotnie jest powtarzane przez państwa Azji Południowo-Wschodniej na różnego rodzaju forach wielostronnych. Wszystko wskazuje na to, że stowarzyszenie musi przemyśleć, czy pięciopunktowy konsensus stwarza wystarczające ramy do ustabilizowania sytuacji wewnętrznej w Birmie. Biorąc pod uwagę wypowiedź lidera junty generała Min Aung Hlainga z obchodów Dnia sił zbrojnych, podczas których zapowiedział, że nie zamierza prowadzić negocjacji z „terrorystyczną” opozycją i planuje jej całkowitą likwidację, wydaje się, że jakikolwiek postęp we wdrażaniu konsensusu jest mało prawdopodobny.

II. STOSUNKI BILATERALNE CHIN Z PAŃSTWAMI ASEAN

2 marca: rozpoczęła się budowa drogi w Kambodży finansowanej przez Chiny. Premier Hun Sen oraz chiński ambasador Wang Wentian wzięli udział w inauguracji budowy odcinka drogi krajowej nr 3 o długości 134,8 km, łączącej stolicę kraju z położoną na wybrzeżu, południowo-zachodnią prowincją Kampot. Za inwestycję o wartości 215 mln USD odpowiedzialna jest chińska firma China Road and Bridge Corporation (CRBC).

6 marca: Chiny i Kambodża zamierzają pogłębić stosunki dwustronne poprzez budowę „społeczności o wspólnej przyszłości”. Minister spraw

zagranicznych Prak Sokhonn spotkał się ze specjalną wysłanniczką chińskiego ministerstwa spraw zagranicznych Yang Yanyi. Przedstawiciele obu państw omówili współpracę z zakresu socjoekonomicznego rozwoju Kambodży i walki z pandemią COVID-19. Poruszone zostały także kwestie związane ze wznowieniem podróży między państwami w kontekście przywrócenia normalnego funkcjonowania sektora turystycznego i ułatwienia współpracy biznesowej. Prak Sokhonn poinformował również specjalną wysłanniczkę o szczegółach dotyczących wizyty w Birmie w roli specjalnego wysłannika ASEAN.

8 marca: prezydent Filipin wezwał przyszłą administrację do uhonorowania umowy o wspólnym wydobyciu surowców w pobliżu Reed Bank. Rodrigo Duterte poinformował, że otrzymał od strony chińskiej (nie podał dokładnego źródła) ostrzeżenie, że rozpoczęcie przez Filipiny jednostronnej eksploracji złóż w pobliżu Reed Bank doprowadzi do reakcji w postaci wysłania w ten obszar wojska. Prezydent zaapelował o przestrzeganie postanowień protokołu ustaleń z 2018 roku w sprawie wspólnego wydobycia złóż naturalnych ze spornych obszarów Reed Bank przez następną administrację.

8 marca: Francja i Filipiny przeprowadziły rozmowy na temat zakupu łodzi podwodnych oraz wspólnych patroli na Morzu Południowochińskim. Dowódca oddziału francuskiej marynarki wojennej w regionie Azji i Pacyfiku, Kontradmiral Jean Mathieu-Rey, na spotkaniu z przedstawicielami resortu obrony na Filipinach omówił możliwości zacieśnienia współpracy z zakresu bezpieczeństwa między państwami. Padły między innymi propozycje pozyskania przez Filipiny francuskich łodzi podwodnych. Oprócz tego przeprowadzono wstępne negocjacje dotyczące wspólnych patroli na wodach wyłącznej strefy ekonomicznej Filipin na Morzu Południowochińskim. Nie podjęto jeszcze żadnych zobowiązujących decyzji, co nie zmienia faktu, że może się to przyczynić do napięć w relacjach na linii Manila-Pekin.

10 marca: chiński samolot wojskowy rozbił się na Morzu Południowochińskim. Tajwańska agencja wywiadowcza poinformowała o katastrofie chińskiego samolotu nad wodami Morza Południowochińskiego. Oprócz tego zwrócono uwagę, że gdy uwaga całego świata jest skupiona na wydarzeniach na Ukrainie, Chiny kontynuują swoją ekspansjonistyczną politykę na Morzu Południowochińskim, testując reakcję Stanów Zjednoczonych oraz państw regionu na kolejne incydenty. Jednym z nich było przeprowadzenia manewrów wojskowych w pobliżu Zatoki Tonkińskiej w dniach 4-15 marca z naruszeniem wyłącznej strefy ekonomicznej Wietnamu. Ministerstwo spraw zagranicznych Wietnamu złożyło protest w tej sprawie, ale strona chińska odrzuciła argumenty rządu w Hanoi.

14 marca: ministerstwo spraw zagranicznych Filipin wezwało chińskiego ambasadora w sprawie naruszenia filipińskich wód na Morzu Sulu przez

jednostkę marynarki wojennej ChRL. Zgodnie z oświadczeniem wydanym przez filipińskie ministerstwo spraw zagranicznych statek chińskiej marynarki wojennej klasy Dongdiao wpłynął na Morze Sulu na przełomie stycznia i lutego bez uzyskania wcześniejszego zezwolenia ze strony rządu w Manili. W odpowiedzi na ten incydent wezwano stronę chińską do respektowania jurysdykcji morskiej i terytorialnej Filipin.

14 marca: sprzedaż chińskich łodzi podwodnych do Tajlandii została zagrożona przez zakaz eksportu niemieckich silników do Chin. Początkowo Chiny miały sprzedać Tajlandii trzy łodzie podwodne o łącznej wartości 1,1 mld USD, jednak oburzenie społeczne wynikające z pandemii koronawirusa zmusiły rząd w Bangkoku do ograniczenia się do jednej jednostki o wartości 410 mln USD. Łodzie podwodne dla Tajlandii noszą nazwę S26T i jest to eksportowa wersja chińskich łodzi klasy Yuan. Zgodnie z umową łodzie powinny być wyposażone w silniki diesla produkowane przez niemiecką firmę MTU Friedrichshafen GmbH. Niemiecki rząd zakazał jednak eksportu silników do Chin powołując się na embargo Unii Europejskiej w sprawie eksportu uzbrojenia do ChRL nałożonego po krwawym stłumieniu demokratycznych protestów na Placu Tiananmen w 1989 roku. Attaché wojskowy z niemieckiej ambasady w Tajlandii, Philipp Doert, poinformował, iż Chiny nie konsultowały się z Berlinem w sprawie eksportu silników przed podpisaniem umowy z tajskim rządem. Warto jednak zwrócić uwagę, że od 1989 roku sprzedano do Chin 82 silniki wyprodukowane przez MTU Friedrichshafen GmbH. Zdecydowana większość, bo aż 56 z nich, zostało zamontowanych w łodziach podwodnych klasy Song, a pozostałe w chińskich niszczycielach. Niemiecka firma poinformowała, że z uwagi na zmianę regulacji przez niemiecki rząd eksport silników do ChRL nie jest już możliwy. Rzecznik tajskiej marynarki wojennej, wiceadmirał Pokkrong Monthatphalin, poinformował, że trwają rozmowy ze stroną chińską w sprawie wprowadzenia poprawek do umowy, żeby umożliwić wyposażenie łodzi podwodnej w inną jednostkę napędową. Zmiany wpłyną jednak na opóźnienie odstawy łodzi do Tajlandii.

16 marca: Wietnam podjął kroki w kierunku dywersyfikacji źródeł materiałów przemysłowych w odpowiedzi na chińskie ograniczenia związane z pandemią COVID-19. Minister przemysłu i handlu Wietnamu, Nguyen Hong Dien, ogłosił podczas posiedzenia parlamentu o zainicjowaniu programu uniezależnienia się od importu z Chin materiałów przemysłowych z uwagi na zaostrzenie restrykcji eksportowych w wielu chińskich prowincjach. Ministerstwo współpracuje jednocześnie z chińskim rządem nad planem utworzenia „zielonej linii” dla handlu dwustronnego mimo rosnącej liczby przypadków zakażeń koronawirusem w Chinach.

18 marca: Chiny zobowiązały się do dostarczenia Kambodży 20 mln szczepionek na koronawirusa. W trakcie wideokonferencji pomiędzy Hun Senem i Xi Jinpingiem, przewodniczący ChRL zadeklarował wsparcie Kambodży w postaci 20 mln szczepionek na COVID-19, z czego pierwsze 5 mln zostanie dostarczonych do końca marca. Poruszono również kwestię otworzenia w Kambodży zakładu produkującego szczepionki wspólnie z chińskim przedsiębiorstwem Sinopharm.

18 marca: największa umowa o wolnym handlu na świecie weszła w życie w Malezji. Ministerstwo handlu Malezji wydało oświadczenie o wejściu w życie Regionalnego Kompleksowego Partnerstwa Gospodarczego (RCEP). Według prognoz, Malezja będzie jednym z największych beneficjentów umowy spośród państw Azji Południowo-Wschodniej w kontekście eksportu, który ma wzrosnąć o 200 mln USD. Umowa obowiązuje już w 12 z 15 państw wchodzących w skład paktu.

18 marca: Malezja była gospodarzem manewrów w ramach Porozumień Obronnych Pięciu Potęg. W Malezji zorganizowano manewry Bersama Shield 2022 z udziałem sił zbrojnych pięciu państw (Malezji, Singapuru, Australii, Nowej Zelandii i Wielkiej Brytanii). Ćwiczenia obejmowały operacje z zakresu działań morskich i powietrznych. Część morska została zrealizowana głównie na wodach międzynarodowych, ale również w wyłącznej strefie ekonomicznej Malezji na części Morza Południowochińskiego. W skład zrealizowanych scenariuszy weszły ćwiczenia przeciwlotnicze i przeciw okrętom podwodnym, ostrzał artyleryjski i ćwiczenia manewrowe. Wzięło w nich udział 2600 żołnierzy, 10 statków, 1 okręt podwodny, 6 śmigłowców, 3 samoloty patrolowe, 25 myśliwców, 2 samoloty wsparcia i 1 samolot dowodzenia.

27 marca: filipińska straż przybrzeżna poinformowała o incydencie w pobliżu płycizny Scarborough. Straż przybrzeżna Filipin ujawniła informacje o incydencie z 2 marca, podczas którego jednostka chińskiej straży przybrzeżnej o numerze 3305 wykonała niebezpieczny manewr w pobliżu filipińskiego statku BRP Malabrigo, wykonującego patrol w pobliżu płycizny Scarborough, będącej przedmiotem sporu na Morzu Południowochińskim. Manewr polegał na przepłynięciu obok statku w odległości nieco ponad 19 metrów, co jest pogwałceniem międzynarodowych przepisów o zapobieganiu zderzeniom na morzu.

30 marca: Chiny ostrzegły Filipiny przed realizacją patroli w pobliżu płycizny Scarborough. Rzecznik chińskiego ministerstwa spraw zagranicznych, Wang Wenbin, stwierdził podczas konferencji prasowej, że płycizna Scarborough stanowi „nieodłączne terytorium” ChRL, a co za tym idzie Chiny posiadają suwerenne prawa do otaczających ją wód. Zwrócił się również do Filipin, aby nie ingerowały w chińskie patrole przeprowadzane na tym obszarze przez chińską

straż przybrzeżną i inne formacje zajmujące się egzekwowaniem prawa. Stanowisko rzecznika ministerstwa spraw zagranicznych było odpowiedzią na protest rządu w Manili w związku z niebezpiecznymi manewrami wykonywanymi przez chińską straż przybrzeżną w pobliżu filipińskiego statku. Rzecznik prezydenta Filipin, Martin Andanar, w odpowiedzi na argumenty Wang Wenbina, podkreślił, że Manila utrzymuje stanowisko, zgodnie z którym sprawuje pełną suwerenność nad płycizną Scarborough, a także posiada suwerenne prawa i jurysdykcję nad otaczającymi ją wodami w granicach wyłącznej strefy ekonomicznej oraz szelfu kontynentalnego.

KOMENTARZ

Zbliżające się wybory prezydenckie na Filipinach nie wpłynęły na złagodzenie chińskich działań na spornych obszarach Morza Południowochińskiego. W ten sposób rząd w Pekinie jedynie utwierdza w przekonaniu stronę filipińską, że strategia obrona przez Rodrigo Duterte polegająca na prowadzeniu konstruktywnych negocjacji z Chinami w sprawie sporów morskich i terytorialnych na Morzu Południowochińskim nie przyniosła pożądanych efektów.

W oświadczeniu wydanym przez filipiński rząd pod koniec marca poinformowano, że w ciągu zaledwie ostatniego roku, chińska straż przybrzeżna aż cztery razy wykonywała niebezpieczne manewry w pobliżu filipińskich statków prowadzących patrole w pobliżu płycizny Scarborough. Do ostatniego z nich doszło na początku marca. Zgodnie ze stanowiskiem jednostka chińskiej straży przybrzeżnej o numerze 3305 przepłynęła w bliskiej odległości od statku BRP Malabrigo (MRRV-4402) realizującego patrol w pobliżu spornej płycizny Scarborough, co nie tylko ograniczyło możliwości manewrowania filipińskiej jednostce, ale było jednocześnie pogwałceniem międzynarodowych przepisów o zapobieganiu zderzeniom na morzu.

Warto zaznaczyć, że płycizna Scarborough jest jednym z głównych punktów napięć w relacjach dwustronnych pomiędzy Chinami i Filipinami, począwszy od przejęcia przez Pekin kontroli nad tym obiektem w 2012 roku. Obecność chińskiej floty w tym obszarze jest szczególnie niepokojąca, wzięwszy pod uwagę, że jest oddalona o 600 km od Chin i zaledwie 200 km od wybrzeży filipińskiej wyspy Luzon.

Raport straży przybrzeżnej Filipin jest najświeższym przykładem chińskiej presji wywieranej na pozostałe strony sporu na Morzu Południowochińskim. Reorientacja polityki zagranicznej zainicjowanej przez Rodrigo Duterte, opartej między innymi na zacieśnianiu relacji z Pekinem przy jednoczesnym odłożeniu na bok korzystnego dla Manili wyroku Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze i zmniejszeniu zaangażowania w umiędzynarodowianiu sporów, nie przyczyniła się do długoterminowej stabilizacji w akwenie morskim.

Kolejne incydenty w trakcie kampanii wyborczej mogą się przyczynić do zaostrzenia krytyki pod adresem Chin, a w dalszej perspektywie do powrotu do bliższych relacji ze Stanami Zjednoczonymi. Warto się jednak zastanowić do jakiego stopnia przyszły prezydent Filipin będzie chciał zbliżenia w relacjach z Waszyngtonem. Obecnie liderem w sondażach pozostaje syn byłego dyktatora Ferdinand Marcos Jr, któremu towarzyszy córka prezydenta Duterte w roli kandydatki na stanowisko wiceprezydenta. Biorąc pod uwagę rodziny, z których się wywodzą ci politycy trudno sobie wyobrazić, aby stosunki ze Stanami Zjednoczonymi uległy zdecydowanej poprawie. Niemniej jednak, kontynuowanie przez Pekin agresywnej polityki może ułatwić nowe otwarcie w stosunkach na linii Manila-Waszyngton.

III. RYWALIZACJA CHINY-USA W ASEAN

3 marca: Stany Zjednoczone planują zaproszenie na szczyt USA-ASEAN apolitycznych przedstawicieli Birmy. Waszyngton podjął decyzję o przyjęciu strategii ASEAN przy organizacji specjalnego szczytu USA-ASEAN zaplanowanego wstępnie na 28-29 marca. Z uwagi na brak wystarczających efektów implementacji pięciopunktowego konsensusu, Stany Zjednoczone zamierzają zaprosić jedynie apolityczne przedstawicielstwo Birmy. Waszyngton wyraził w ten sposób poparcie dla działań ASEAN, mających na celu stabilizację sytuacji wewnętrznej w Birmie.

3 marca: Stany Zjednoczone wydobyły z dna Morza Południowochińskiego wrak myśliwca, który rozbił się miesiąc wcześniej podczas próby lądowania na pokładzie lotniskowca. W ciągu 37 dni od katastrofy udało się odzyskać wrak myśliwca F-35 z głębokości 12,4 tys. stóp. Samolot o wartości 94 mln USD prowadził operacje z lotniskowca USS Carl Vinson. Odzyskanie myśliwca było istotne z uwagi na zaawansowaną technologię wykorzystaną przy jego budowie oraz ryzyko pozyskania tych rozwiązań w przypadku przejęcia wraku przez obce państwo, na przykład Chiny.

5 marca: Chiny przeprowadziły morskie manewry na Morzu Południowochińskim w pobliżu Wietnamu i chińskiej prowincji Hajnan.

Administracja Bezpieczeństwa Morskiego w prowincji Hajnan wydała zakaz wkraczania na obszar Morza Południowochińskiego w pobliżu Wietnamu, gdzie przeprowadzono dziesięciodniowe ćwiczenia marynarki wojennej. Część wyznaczonego obszaru obejmowała wyłączną strefę ekonomiczną Wietnamu, co spotkało się ze sprzeciwem ze strony rządu w Hanoi.

7 marca: premier Kambodży poinformował o braku konsensusu liderów ASEAN w sprawie terminu specjalnego szczytu USA-ASEAN. Hun Sen ogłosił, że przedstawiony przez Waszyngton termin 28-29 marca nie odpowiada części liderom trzech państw Azji Południowo-Wschodniej, którzy zaproponowali datę 26-27 marca. Propozycja ASEAN z kolei nie została zaakceptowana przez stronę amerykańską, dlatego wciąż nie ma potwierdzenia w sprawie ostatecznej daty szczytu.

7 marca: amerykańska firma wykupi filipińską stocznię za 300 mln USD. Prywatna firma Cerberus zgłosiła gotowość do wykupienia zadłużonej stoczni w Zatoce Subic (Subic Bay), która była w przeszłości bazą amerykańskiej marynarki wojennej. W 2019 roku co najmniej osiem firm zgłosiło propozycję wykupu stoczni, a wśród nich znajdowały się przedsiębiorstwa z Chin. Stocznia była wcześniej prowadzona przez filipiński oddział południowokoreańskiej firmy Hanjin, ale ogłosiła upadłość, ponieważ nie była w stanie spłacić pożyczek na kwotę 1,3 mld USD. Według nieoficjalnych informacji 1/3 powierzchni kompleksu zostanie wynajęta filipińskiej marynarce wojennej. Stocznia ma bardzo duże znaczenie strategiczne, ze względu na bezpośredni dostęp do Morza Południowochińskiego.

9 marca: specjalny szczyt USA-ASEAN został przesunięty na bliżej nieokreślony termin. Minister spraw zagranicznych Kambodży poinformował, że z uwagi na brak konsensusu co do marcowego terminu szczytu pomiędzy Stanami Zjednoczonymi i państwami członkowskimi ASEAN, wydarzenie zostało przesunięte.

10 marca: Stany Zjednoczone i Filipiny podpisały protokół ustaleń z zakresu cywilnej współpracy nuklearnej. Departament Stanu USA poinformował o podpisaniu protokołu ustaleń o strategicznej współpracy w dziedzinie cywilnej energii jądrowej, który przyczyni się do zwiększenia zaangażowania obu państw w bezpieczeństwo energetyczne i wzmocni ich stosunki dyplomatyczne i gospodarcze. Zdaniem Departamentu Stanu protokół zapewnia ramy współpracy zgodnymi z zasadami nieprolifracji broni jądrowej. Dokument umożliwi rozwój badań i transformację energetyczną zorientowaną na ekologicznych źródłach energii.

10 marca: Filipiny są gotowe do udostępnienia swoich baz wojskowych Stanom Zjednoczonym w przypadku eskalacji konfliktu na Ukrainie.

Filipiński ambasador w Waszyngtonie, Jose Manuel Romualdez, ogłosił, że prezydent Rodrigo Duterte wyraził zgodę na udzielenie dostępu amerykańskim żołnierzom do byłych baz Stanów Zjednoczonych na Filipinach w przypadku rozprzestrzenienia się konfliktu na Ukrainie na region Azji. Ma to być forma realizacji zobowiązań zawartych w traktacie o wzajemnej obronie między państwami. W przypadku eskalacji udostępnione zostaną baza marynarki wojennej w Zatoce Subic oraz baza sił powietrznych Clark.

15 marca: Birma odchodzi od rozliczania wymiany handlowej w amerykańskich dolarach na rzecz waluty tajskiej, chińskiej i indyjskiej. W ramach zmniejszenia zależności od rozliczeń handlu w amerykańskiej walucie, junta wdraża plan realizacji transakcji w handlu granicznym w innych walutach, wśród których znalazł się już tajski bat, chiński yuan, a w planach jest również akceptacja indyjskiej rupii. Zdaniem birmańskiego rządu zmniejszenie zależności od dolara, ograniczy ryzyko nagłych wahań kursów walutowych spowodowanych zewnętrznymi czynnikami geopolitycznymi.

16 marca: lider w tegorocznych wyborach prezydenckich na Filipinach zamierza utrzymać sojusz ze Stanami Zjednoczonymi i prowadzić ostrożną politykę wobec Chin. Ferdinand Marcos Jr stwierdził podczas jednego ze swoich wystąpień, że porozumienia militarne pomiędzy Filipinami i Stanami Zjednoczonymi są korzystne dla obu państw, a „specjalne relacje” z USA mogą bardzo pomóc państwu. Zaznaczył jednocześnie, że nie ma zamiaru sprzymierzać się tylko z jednym państwem, dlatego ma zamiar ostrożnie zarządzać napięciami z Chinami na morzu Południowochińskim.

21 marca: według Stanów Zjednoczonych Chiny w pełni zmilitaryzowały co najmniej trzy wyspy na Morzu Południowochińskim. Zdaniem amerykańskiego dowódcy Indo-Pacyfiku, admirała Johna C. Aquilino, co najmniej trzy wyspy będące pod chińską kontrolą w archipelagu Spratly posiadają systemy rakiet przeciwokrętowych i przeciwlotniczych, systemy laserowe i zagłuszające oraz myśliwce.

25 marca: Stany Zjednoczone są gotowe do wzmocnienia współpracy w obszarze bezpieczeństwa z Filipinami. Chargé d’Affaires ad interim w amerykańskiej ambasadzie na Filipinach zapowiedziała wzmocnienie relacji dwustronnych z zakresu obrony. Powołała się między innymi na tegoroczne ćwiczenia Balikatan, które są jednymi z największych w historii tej inicjatywy. Powtórzyła również deklarację o uruchomieniu traktatu o wzajemnej obronie w przypadku jakichkolwiek ataków ze strony państw trzecich na Morzu Południowochińskim.

27 marca: amerykański lotniskowiec złożył wizytę portową na Filipinach. Po przeprowadzeniu operacji na Morzu Południowochińskim lotniskowiec USS

Abraham Lincoln (CVN-72) zawinął do portu w Manili. W filipińskim porcie była obecną również inna jednostka amerykańskiej marynarki wojennej - USS Miguel Keith (ESB-6), która wzięła udział w tegorocznej edycji manewrów Balikatan.

28 marca: Stany Zjednoczone i Filipiny rozpoczęły 37. edycję manewrów wojskowych Balikatan. Tegoroczna edycja ćwiczeń jest największa od 2016 roku. W ciągu 12 dni niemal 9 tys. żołnierzy z obu państw przeprowadzi serię ćwiczeń z zakresu bezpieczeństwa morskiego, w skład których weszły operacje desantowe, trening z użyciem prawdziwej amunicji, działania antyterrorystyczne, a także misje ratunkowe. Główna część manewrów została przeprowadzona na wyspie Luzon.

28 marca: Singapur podpisał Porozumienia Artemis. Minister handlu i przemysłu Singapuru, Gan Kim Yong, podpisał podczas pobytu w Waszyngtonie Porozumienia Artemis (Artemis Accords) określające ramy współpracy w cywilnej eksploracji i pokojowym wykorzystaniu Księżyca, Marsa i innych ciał niebieskich. Porozumienia zostały opracowane przez NASA przy współpracy z Departamentem Stanu USA, a ogłoszone zostały w 2020 roku. Sygnatariuszem porozumień jest również Polska. Prezes Polskiej Agencji Kosmicznej, podpisał dokument 26 października 2021 roku podczas Międzynarodowego Kongresu Astronautycznego w Dubaju. Singapur jest osiemnastym państwem, które podpisało porozumienia.

29 marca: wietnamski producent samochodów otworzy w Stanach Zjednoczonych fabrykę. VinFast, będący częścią konglomeratu Vingroup, podpisał wstępne porozumienie w sprawie budowy fabryki w Karolinie Północnej, produkującej samochody elektryczne i baterie. Budowa pierwszego etapu o wartości 2 mld USD ma się rozpocząć jeszcze w 2022 roku, a zakończenie prac jest przewidziane na lipiec 2024 roku. Cała inwestycja ma jednak osiągnąć wartość 4 mld USD i zapewnić 7 tys. nowych miejsc pracy.

29 marca: premier Singapuru spotkał się z amerykańskim prezydentem w Waszyngtonie. Joe Biden podziękował premierowi Lee Hsien Loongowi za solidarną reakcję na wojnę na Ukrainie oraz wywarcie presji na Rosji poprzez nałożenie sankcji i ograniczeń eksportowych. Zadeklarował także efektywną implementację strategii na Indo-Pacyfiku mimo kryzysowej sytuacji w Europie. Spotkanie liderów państw zostało zwieńczone wydaniem wspólnego oświadczenia. Premier Singapuru spotkał się również z wiceprezydent Kamala Harris. Obie strony zobowiązały się do utworzenia bilateralnego dialogu cybernetycznego, umożliwiającego rozwój współpracy w zakresie ochrony infrastruktury krytycznej oraz bezpieczeństwa danych. Podjęto także decyzję w sprawie odnowienia umowy o pogłębieniu współpracy w zakresie rozwoju infrastruktury, jednocześnie rozszerzając ją o zrównoważone projekty przyjazne dla środowiska naturalnego.

29 marca: Stany Zjednoczone przeprowadzą dochodzenie w sprawie ewentualnego nałożenia cła na panele słoneczne produkowane w czterech państwach Azji Południowo-Wschodniej. Departament Handlu USA wyraził zgodę na wszczęcie postępowania w sprawie importowanych z Kambodży, Malezji, Tajlandii i Wietnamu paneli fotowoltaicznych, na wniosek producenta Auxin Solar. Amerykańska firma utrzymuje, że Chiny przeniosły produkcję paneli słonecznych do czterech wyżej wymienionych państw, aby uniknąć płacenia amerykańskich ceł wprowadzonych dziesięć lat temu. Jest to już kolejna próba ze strony amerykańskich przedsiębiorstw, mająca na celu ograniczenie tanich, azjatyckich paneli fotowoltaicznych, które zdominowały krajowy rynek. Według stowarzyszenia American Clean Power Association około 80% paneli, które mają zostać zainstalowane w Stanach Zjednoczonych w tym roku, pochodzi z importu z czterech państw Azji Południowo-Wschodniej. Wstępna ocena na podstawie śledztwa ma zostać wydana w ciągu 150 dni.

30 marca: Stany Zjednoczone poparły filipińskie roszczenia na Morzu Południowochińskim. Podczas wizyty na Filipinach, doradca Departamentu Stanu USA – Derek Chollet, podkreślił, że zgodnie z wyrokiem Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze Chiny nie mają podstaw prawnych do spornych z Filipinami obszarów morskich i terytorialnych na Morzu Południowochińskim. Przedstawiciel Departamentu Stanu zapewnił, że Stany Zjednoczone wypełnią swoje zobowiązania w ramach traktatu o wzajemnej obronie, włącznie z art. IV w przypadku chińskiej agresji na Morzu Południowochińskim. Prezydent Duterte powtórzył swoją ofertę odnośnie udostępnienia baz wojskowych amerykańskim siłom zbrojnym w przypadku eskalacji konfliktu na Ukrainie i rozprzestrzenieniu się działań zbrojnych w Azji. Derek Chollet podziękował Filipinom za poparcie rezolucji ONZ potępiającej działania Rosji i zachęcił rząd do wsparcia Stanów Zjednoczonych w procesie odbudowy Ukrainy, kiedy zakończą się działania zbrojne. Poruszył także temat sankcji nałożonych przez USA i państwa europejskie, co najprawdopodobniej miało skłonić administrację Duterte do przyjęcia podobnej postawy. W kontekście nadchodzących wyborów prezydenckich, przedstawiciel Departamentu Stanu zapowiedział jedynie, że Waszyngton będzie współpracował z każdą administracją niezależnie od tego, kto zwycięży.

KOMENTARZ

Prezydentura Rodrigo Duterte na Filipinach była jednym z największych wyzwań dla stosunków dwustronnych ze Stanami Zjednoczonymi na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat. Duże antyamerykańskie sentymenty

prezydenta, kontrowersyjna polityka wewnątrz kraju (kampania antynarkotykowa z wieloma ofiarami śmiertelnymi) jak i skrajnie prochińska polityka zagraniczna przyczyniły się do utrudnienia Stanom Zjednoczonym rywalizacji z Chinami w Azji Południowo-Wschodniej. Końcówka prezydentury przyniosła jednak kilka momentów przełomowych, które zwiastują ocieplenie stosunków na linii Manila-Waszyngton. Jednym z nich było odnowienie umowy regulującej warunki przebywania amerykańskich żołnierzy na terytorium Filipin (Visiting Forces Agreement, VFA) pod koniec lipca 2021 roku, po tym jak prezydent Duterte w lutym 2020 roku zainicjował proces wycofania się z porozumienia. Drugim natomiast są tegoroczne manewry wojskowe Balikatan.

Ćwiczenia Balikatan są organizowane od 1991 roku, czyli od momentu wdrożenia decyzji o zamknięciu dwóch amerykańskich baz wojskowych na Filipinach w Zatoce Subic oraz bazy sił powietrznych Clark. Są też jednym z fundamentów współpracy z zakresu bezpieczeństwa między państwami oraz traktatu o wzajemnej obronie z 1951 roku. Ostatnie lata nie sprzyjały jednak realizacji ćwiczeń, co wynikało zarówno z polityki prowadzonej przez prezydenta Filipin jak i warunków epidemiologicznych będących skutkiem pandemii koronawirusa. W 2020 roku manewry nie odbyły się w ogóle, a rok później zostały przeprowadzone w bardzo ograniczonej formie. Tegoroczna edycja z kolei jest jedną z największych w historii. Wzięło w niej udział niemal 9 tys. żołnierzy i co rzadko spotykane, większość z nich stanowił personel wojskowy ze Stanów Zjednoczonych. Można to odczytywać jako symbol amerykańskiego zaangażowania w ramach zobowiązań traktatowego sojusznika, co jest szczególnie istotne w kontekście wojny na Ukrainie i wynikających z niej obaw w Azji Południowo-Wschodniej, że uwaga Waszyngtonu skupi się na wydarzeniach w Europie, kosztem obecności w Azji.

Stany Zjednoczone zdają sobie sprawę z tego, że majowe wybory prezydenckie na Filipinach są okazją do tego, żeby odzyskać swoje wpływy na Filipinach. Pozostaje jednak kluczowe pytanie, a mianowicie kto ostatecznie wygra wybory. Spośród dziesięciu kandydatów niemal wszyscy zadeklarowali chęć zacieśnienia relacji z Waszyngtonem. Dużą niewiadomą pozostaje Ferdinand Marcos Jr. (syn byłego dyktatora), który jest aktualnym liderem sondaży. Na początku roku dał do zrozumienia, że podobnie do Rodrigo Duterte, nie będzie forsował egzekwowania na Chinach wyroku Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze z 2016 roku. Ponadto jego kandydatką na stanowisko na wiceprezydenta jest Sara Duterte, córka obecnego prezydenta. Brak spektakularnych sukcesów polityki prezydenta Duterte wobec ChRL nie zwiastuje kontynuacji tego kierunku przez następną administrację, ale póki co trudno przesądzać jak będzie wyglądała

przyszłość polityki zagranicznej Filipin. Z pewnością rząd w Pekinie nie daje argumentów za tym, aby kontynuować bliskie relacje z Chinami o czym świadczą kolejne incydenty na Morzu Południowochińskim. Do ostatniego doszło na początku marca w pobliżu płycizny Scarborough.

OŚRODEK
SPRAW
AZJATYCKICH

RAPORTY OPINIE DORADZTWO

PIERWSZY W POLSCE UNIWERSYTECKI
THINK-TANK

DORADZTWO POLITYCZNE I BIZNESOWE

ZESPÓŁ Z PRAKTYKĄ W AZJI

www.osa.uni.lodz.pl

